ORKESTERPORTRÆT | Søndag den 17. september spillede Pavlovskis Balalajkaorkester koncert i Rønne som en del af Bornholm Kulturuge. Rasmus Lauridsen portrætterer det legendariske orkester.

St. Nicolaj Kirke i Rønne ligger badet i eftermiddagssolen, som tørrer de stadig våde veje fra en regnbyge. Langt borte regner et københavnsk halvmaraton væk. Inde i kirken ser jeg og min tre-årige datter til, mens orkestret sætter op og gør klar. Instrumenterne stemmes og efterlades forsigtigt på stolene. Stemningen er frimodig og intim.

Koncerten er inddelt i tre dele: Første del er Pavlovskis Balalajkaorkesters, anden del Nylarskoret og tredje del er en syntese af begge ensembler i effektfuld harmoni.

Hjemve og sømandsdans

Koncerten lægger melankolsk fra land med orkestrets enogfirs år gamle kendingsmelodi *Hjemve.* Her

fastholdes et af de grundtemaer, som definerede immigrantorkestret ved dannelsesåret i 1936: Hjemveen til Rusland.
De oprindelige orkestermedlemmer var alle russiske immigranter, der kom til Danmark mellem 1918 og 1936. Livet i deres nye land var ikke uden problemer, men de fik efterhånden opbygget et fællesskab af den voksende russiske diaspora. Storfyrstinde Olga, søster til tsar Nikolaj II, stillede et stykke jord til rådighed for orkestret ved sin gård nær Ballerup. Her kunne de dyrke grøntsager til eget forbrug. På landstedet byggede de desuden en hytte, hvor de kunne øve orkestrets første sange. Samme år – 1936 – optrådte orkestret for første gang i Danmarks Radio.

I St. Nicolaj Kirke sættes tempoet nu op. Fra hjemve skifter stemningen til den humoristiske, dramatiske og lunefulde *Russisk Sømandsdans.* Sømandens forskellige stemninger; længsel, vildskab, lemfældighed og frihed bliver udtrykt gennem musikkens figurer, tempi og volumen, der veksler brat mellem heftige temperamenter og omskiftelige luner. Balalajkaens og domraens trestrengede klang fungerer helt fænomenalt til disse stemningsskift.

Evgeni Pavlovski og balalajkaen

Orkestrets grundlægger hed Evgeni Pavlovski. Han var søn af en danselærer og en generalløjtnant, der som en del af den 'hvide' hær kæmpede mod Lenins 'røde' hær under den russiske borgerkrig i årene 1918-1922. Faderen vendte dog aldrig hjem, og familien flygtede, blev afvist i Mongoliet og endte drypvist i Danmark – Evgeni Pavlovski kom i 1928. Han fattede hurtigt interesse for musikken, og sideløbende med sine landbrugsstudier og arbejde, var han aktiv i Tjufarins Balalajkaorkester – Danmarks første af slagsen. Med dette afsæt dannede han Pavlovskis balalajkaorkester.
En af Pavlovskis store musikalske styrker lå i nytænkning. Orkesterleder Andy Sundstrøm forklarer mig efter koncerten, hvordan Pavlovski i sin tid havde hørt *Russisk Sømandsdans* som ballettema i komponisten Reinhold Glières oprindelige udgave. Pavlovski hørte den som elegant ensrettet ballet og tilførte den derfra en masse omskiftelighed, vildskab og humør.

Orkestret i dag – nytænkning og tradition

Fra at være et orkester af russiske immigranter, består Pavlovskis Balalajkaorkester nu hovedsagelig af danskere. Flere har dog russiske aner, og endnu flere har direkte familietilknytning til de første danske medlemmer.
Men hvad er det, der til stadighed motiverer orkestret den dag i dag efter så mange år? Hvad er det, der sørger for fortsat aktualitet? Korleder Andy Sundstrøm er ikke i tvivl:

“Det gør vi ved en vekselvirkning mellem konstant nytænkning og tradition. Vi omarrangerer hele tiden de gamle sange til nye fortællinger – for mig er historierne i centrum, så det aspekt fremhæver jeg i mine arrangementer.”

På spørgsmålet om, hvordan man konkret sætter historien i centrum i et hav af buldrende og forskelligartede stemmer, svarer Andy Sundstrøm:

“Jeg fremhæver vokalens rolle og arrangerer orkestret i højere grad som stemningsunderbyggende til solistens historiefortælling.”

Snebær og kærlighed

Denne rolle toner klart frem for os i publikum, da Pavlovskis enke Randi Pavlovski indleder sin solo. ”I tror sikkert at Kalinka er et pigenavn ikke sandt? Men det er det ikke – det betyder snebær på russisk og man kan høre snebærenes klik i musikken”.
Sådan har publikum lært noget nyt og meget genkendeligt i introen til *Blomstrende Snebær,* der i øvrigt indeholdt den naivistiske og sensitive skovromantik, som Rusland er så kendt for.
Under en bestemt strofe vender min datter sig mod mig og siger: ”Det er ligesom i Masja og Bjørnen!”

Hun kunne ikke have mere ret, for tonerne i musikken minder ganske rigtigt om underlægningen til den animerede børnefilmserie, tilført skrøbelig, kun svagt hørbar, røst. Denne skrøbelighed fik tyngde og blev vækket til live af Randi med historiefortællerens, livsvisdommens og en kær ungdomserindrings indlevelse.

Politik, krig, ægteskab og børn

Erindringer er der nok af for Pavlovskiorkestret, hvis historie tidligt omfatter både immigration, flugt, asyl, succes og opløsning. Ved Anden Verdenskrigs begyndelse i 1939 havde Evgeni Pavlovski mulighed for at få asyl i USA, men han benyttede sig ikke af denne mulighed.
I besættelsesårene var han derimod politisk aktiv og medlem af den nationalpatriotiske og anti-kommunistiske organisation National-alliancen for russiske solidarister NTS (forkortelsen efter russisk: Национально Трудовой Союз, НТС) og opholdt sig i den forbindelse flere gange i det nazistiske Tyskland. Som repræsentant for en antikommunistisk organisation i fjendens lejr Tyskland endte han i efterkrigsårene i en russisk arbejdslejr i den sovjetiske besættelseszone (det senere DDR)

nær Lübeck. I denne periode holdt orkestret i Pavlovskis fravær selvsagt meget lav profil tæt på et egentligt eksistensophør.

Da Pavlovski vendte hjem til Danmark efter løsladelsen, optrådte han som sanger og balalajkavirtuos, og i sommermånederne optrådte han med 'De Ridende Don Kosakker', et omrejsende russisk cirkus, hvor han stod for de musikalske indslag. Undervejs pustede han atter nyt liv i sit balalajkaorkester ved sin ubønhørlige søgen efter nyt materiale og musikalske strømninger fra den russiske og ukrainske tradition.

Hans antikommunistiske ståsted gav ham dog visse problemer med hjemlandet, idet han oplevede forsinkelser og obstruktioner på bestillinger af noder fra forlag, arkiver og biblioteker i Sovjetunionen. Privat giftede han sig i 1950 med Randi Houmann, med hvem han fik datteren Nina og sønnen Jurij. Alle tre er den dag i dag aktive i Pavlovskis Balalajkaorkester.

Pavlovskis død, orkestrets overlevelse

Pavlovskis Orkestret kom ud i en eksistentiel krise ved Evgeni Pavlovski død i 1985. Faren for, at orkestret ville blive nedlagt, var overhængende, men i de svære perioder efter grundlæggerens død forsøgte børnene Nina og Jurij Pavlovski, og i sidste ende orkestrets femogtyve mand, at holde gang i orkestret.

Det lykkedes, og således er orkestrets egen historie altså foreløbigt endt godt – hvad man også mærker på stemningen denne søndag i kirken. Dog ville det ikke være en ordentlig russisk afslutning, hvis vi ikke fik en både dyster og tragisk afrunding på koncertens tredje del.

Fangeskab, klosterliv og halshugning

Den bæres frem af solisten Jurij Pavlovski, der med sin behagelige basrøst synger til os om livet i fangeskab, hvis totale håbløshed understreges af balalajkaens filende anslag i mol. Stykket leder tankerne hen på Dostojevskijs skildring af en medfanges muntre balalajkaspil i den selvbiografiske *Det Døde Hus* fra 1861. Kontrasten mellem de dystre toner om fangeskab set fra friheden og tanken om de muntre toner om frihed set fra fangeskabet var tankevækkende – ja, næsten rørende.

Videre lyder en dyster gongong, der gengiver kirkeklokkerne i stykket *I Klostret.* Det fremføres skiftevis i fortissimo og pianissimo og henviser ifølge orkesterlederen til de skiftevis åbne eller lukkede døre i klostrets kirke. Fra denne fine narrative detalje føres vi videre til en brat og kraftfuld instrumental markering af en halshugning i sangen om volgakosakken Stenka Rasin.

Fra svær hjemve til kær hjemkomst

Balalajkaorkestret havde siden Sovjetunionens opløsning ønsket at få arrangeret en tur til hjemlandet Rusland. Dette ønske blev til virkelighed i 2010 gennem et samarbejde med Det Danske Kulturinstitut i Sankt Petersborg og dets daværende leder Rikke Helms. Orkestret spillede koncerter på skoler og musikakademier og opførte en fælleskoncert med det store Andrejev Balalajkaorkester, som er verdens ældste af sin slags. Reaktionerne på besøget var overvældende og emotionelle.

På en måde blev ringen sluttet ved orkestrets hjemkomst. Motivationen for orkestrets fortsatte virke ligger nu i at vise Rusland frem i en gensidig kulturel udveksling. Det sker dels for at sætte Rusland i et andet lys, end det opfattes som for nuværende, og dels for at facilitere dialog og samarbejde mellem Danmark og Rusland.

Da min datter og jeg kører hjem, svinger vi forbi bjørnestatuen i Rønne med teksten "Her standsede den russiske bjørn". Den markerer stedet, hvor et bestemt hus akkurat overlevede de russiske bombardementer 7. og 8. april 1945, da den tyske besættelsesmagt ikke ville overgive sig. Den store kulturelle nabo Rusland virker på mange måder meget nærværende i Rønne denne dag og den politiske trussel – meget fjern.

Pavlovskis Balalajkaorkester

Dirigent og orkesterleder: Andy Sundstrøm.

Nylars Koret, dirigent: Steffen Hyldig.

St. Nicolaj Kirke, Instrument-/orkesterbesætning: Domra, Balalajka, klaviaturgusli, bayan harmonika.

Solister: Randi, Nina og Jurij og Pavlovski, alle vokal; Jan Irlind og Andy Sundstrøm, balalajka prim.

Af Rasmus Lauridsen